

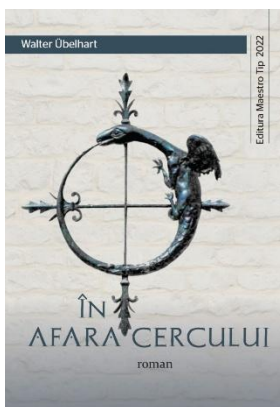
Pretexte pentru lectură

Orizonturi uroborice ale istoriei în proza lui Walter Übelhart

de Georgiana I. BADEA

În romanul de inspirație istorică *În afara cercului*¹, Walter Übelhart oferă o meditație profundă asupra condiției umane și o viziune exterioară și imparțială (relativ-subiectivă totodată) asupra unor evenimente seculare pe care autorul, nefiind martor direct, le relatează istoriografic și romanțat fără a le deforma. Autorul este decis să iasă din zona de confort deoarece, scrie el, „atunci, când ești în mijlocul unei acțiuni, nu poți judeca lucrurile obiectiv decât dacă te îndepărtezi și le privești în ansamblul lor”². Desprinderea presupune curaj, întrucât „cel mai mare dușman al omului este frica. Iar frica este tot un cerc”, o formă autoindusă de captivitate. Din această perspectivă, scriitorul mizează pe semnificațiile contextual variabile ale expresiei titrice „în afara cercului”, oferindu-i cititorului libertatea de a o interpreta și de a o actualiza după propriul orizont de așteptare. Această libertate hermeneutică își are rădăcinile în însăși ierarhia tematică a cărții: pe coordonatele motivului central *Fugit irreparabile tempus*, se grefează tema secundară – văzută ca efect direct – a căutării continue a rețetei vieții veșnice³ și a pietrei filosofale⁴, urmată de ramificațiile terțiare, printre care refuzul de a rămâne prizonierul cercului psihologic. Constructul narativ, articulat în jurul simbolismului complex al cercului, este potențat de pluriaspectualitatea titlului, *În afara cercului*, cheie de boltă pentru o arhitectură textuală structurată pe paliere de semnificație literală, figurată și conceptuală. Tensiunea dintre curgerea implacabilă și eternitate se rezolvă prin ieșirea din timp. Acest laitmotiv al romanului ilustrează capcana și fascinația timpului ciclic, în care pendulul hipnotizator „stătea nemișcat reprezentând [...] oprirea timpului”. Suspendarea cronologică devine miza supremă a textului: fie că este vorba despre personaje istorice, ficționale sau contemporane cu scriitorul, toate sunt animate de aceeași dorință avidă de a pătrunde în cercul inițiaților și de a evada în afara cercului cotidian.

Din perspectivă naratologică, dorința de evadare din tipare este susținută de o arhitectură textuală complexă, concepută ca un dublu metaroman și metafilm. Walter Übelhart refuză tiparele simple și apelează la tehnici dinamice precum *flashback*-urile și perspectivele multiple, articulând o explorare istorică riguroasă ce recuperează evenimente și detalii autentice de-a lungul a peste 400 de ani. Acest laborator al scriiturii tratează propria geneză, dar și receptarea lectorială a precedentului roman ecranizat, deschizând o dimensiune metafilmică explicită prin intermediul personajului János Tárkány („ne jucăm și facem un film”⁵) și prin scenarii ludice precum propunerea de a filma în casa Prințului Charles o secvență în care

Shakespeare este declarat transilvănean⁶. În mod ingenios, textul disimulează aspecte didactico-metalingvistice și didascalii subtile care forțează cititorul să părăsească rutina pentru a plonja în ficțiune. Rețeaua structurală îmbină descrieri evocatoare cu dialogul natural, scriitorul evocă concepte-cheie ale existenței: ruptura, excluderea sau ostracizarea, disimilitudinea și dorința de autonomie și libertate. Densitatea stilistică este potențată de intertextualitate și de personaje multidimensionale. Universul cărții este marcat de sinestezii de factură baudelairiană sau proustiană – cum este parfumul de ambră/chihlimbar asociat prezenței lui Banfi⁷ –, dar și de referințe culturale precise: de la *Nunta chimică* (1616) a lui Christian Rosenkreutz, trecând prin ezoterismul *Preasfintei*

¹ Walter Übelhart, *În afara cercului*, Fersig, Editura Maestro Tip, 2022.

² *Ibidem*, p. 308.

³ *Ibidem*, p. 71.

⁴ *Ibidem*, p. 73.

⁵ *Ibidem*, p. 183.

⁶ *Ibidem*, p. 299.

⁷ *Ibidem*, p. 118.

Trinosofii (sec. XVIII) atribuite Contelui de Saint-Germain, Cagliostro sau lui Filocat, până la ecouri din Arthur Conan Doyle și fațetele detectiviste ale lui Sherlock Holmes⁸ sau bizara teză de doctorat despre „Carul cu foc al Sfântului Ilie, navă cosmică sau minim dumnezeiască”⁹. Liantul acestei geografii literare rămâne firul roșu întins către volumul *În umbra lui Shakespeare* prin destinele împletite ale lui Johannes Banfi și ale Velicăi/Maria¹⁰. Pe acest fundal, autorul explorează motivații psihologice adânci și umanizează figuri istorice reale precum Vlad Țepeș, Vlad Dracul, Matei Corvin, Mihai Viteazul sau Galileo Galilei¹¹. Fascinant este însă modul în care realismul istoric se împletește cu elemente de realism magic prin intermediul unor personaje cu o existență multiseculară, precum Casanova/René Bourdes, Andre, Maria/Velica sau Lazarovici, invitând cititorul să reconsidere granițele dintre trecut și prezent prin prisma unor teme universale precum puterea, identitatea, conflictul și sacrificiul.

Reconstruirea limitelor temporale este dublată de un dens arsenal de simboluri și practici alchimice ce codifică mesajul operei. Universul de mistere este țesut din hieroglifice, semne cabalistice și citate multilingve în ebraică, greacă și latină, piese ale unui puzzle riguros construit în care „Secretul violet” – un manuscris englezesc în copie¹² – devine un reper esențial. În acest creuzet narativ, puritatea apei este cea care determină calitatea poțiunii sau a potențialului Graal căutat de personaje¹³, în timp ce Mercurul alchimic, simbolizat grafic printr-o cruce și o semilună¹⁴, este asimilat celui de-al treilea ochi sau glandei pineale, considerată „simbol al înțelepciunii [și] are nevoie de lumina cunoașterii”¹⁵. Încărcătura simbolică se obiectivează inclusiv în elemente sculpturale cu valoare alegorică: în casa lui Banfi, figura Menestrelului simbolizează maestrul deghizării¹⁶, în timp ce frustrarea profundă a bănarului în raport cu Velica, amanta lui Mihai Viteazul, este descrisă sub forma unei trinități tensionate¹⁷. Întregul joc hermeneutic glisează în cele din urmă spre o serie de behavioreme și anacronisme fascinante. Personaje-

le multiseculare refuză statutul de simple proiecții de hârtie și dezvoltă convingerea că Walter este controlat prin *channeling* direct de spiritul lui Banfi¹⁸. Jocul straniu dintre planul real și cel ficțional culminează cu interogația lor directă: „Walter, ești în legătură cu Banfi, cel care are rețeta [tinereții veșnice]?”¹⁹, moment în care autorul este nevoit să își decline condiția demiurgică printr-o replică de o amară luciditate: „Am scris doar un roman (...) Banfi e doar un personaj”¹⁹.

Fundamentul epic pe care se clădește eșafodajul simbolic urmărește o dublă mișcare pendulară între trecut și prezent. Pe de o parte, narațiunea reconstituie un plan istoric dens, plasat în Baia Mare și Ungurașul medieval, unde destinele bănarului Johannes Banfi Hunyades și ale Velicăi se intersectează cu figuri politice și ezoterice majore ale Europei seculare. Pe de altă parte, romanul ancorează cititorul în contemporaneitatea anilor 2018-2019, urmărește investigațiile și dilemele scriitorului însuși în procesul de recuperare a adevărilor ascunse. Cele două dimensiuni cronologice nu se succed liniar, ci se oglindesc permanent, transformând simpla intrigă detectivistică într-un labirint al inițierii.

Tensiunea abstractă dintre interiorul protector și exteriorul eliberator se materializează, în primă instanță, în însăși geografia cărții. Dincolo de trimiterea la nivelul literal — adică la ceea ce se situează în afara toponimului Unguraș, un cerc fizic, geometric —, scriitorul remarcă și tendința locuitorilor urbei care, în Piața „Curriculum fuori” din centrul vechi, se deplasează în majoritatea cazurilor în cerc, „cercul [fiind] o chestiune instinctuală la om”²⁰. Această geometrie concretă fundamentează macrostructura romanului (situat temporal și geografic, început în 2018, Unguraș – sfârșit în 2019, Baia Mare), care sugerează un șarpe cu coada (Baia Mare²¹) încolăcită în jurul gâtului (Unguraș²²), reprezentând o metaforă structurală puternică: un dragon circular continuu sau spiralat în jurul sinelui.

De la determinarea spațială și geometrică rigidă, discursul narativ glisează natural către interacțiunea umană. Sensul figurat al

⁸ *Ibidem*, p. 71.

⁹ *Ibidem*, p. 122.

¹⁰ *Ibidem*, p. 70.

¹¹ *Ibidem*, p. 75.

¹² *Ibidem*, p. 387.

¹³ *Ibidem*, p. 386.

¹⁴ *Ibidem*, p. 379.

¹⁵ *Ibidem*, p. 334.

¹⁶ *Ibidem*, p. 270.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 183-185.

¹⁸ *Ibidem*, p. 163.

¹⁹ *Ibidem*, p. 198.

²⁰ *Ibidem*, p. 397.

²¹ *Ibidem*, p. 408.

²² *Ibidem*, p. 5.

expresiei „în afara cercului” surprinde dinamica socială și identitară și sugerează izolarea profanilor de grupul inițiaților, drama minoritarului neînțeles de majoritate, clivajul aventurieri versus conformiști, distanțarea de dinamica internă a unui grup (Ordinul Dragonului, roirea) și independența. Acest plan conotează atât excluderea din grupul inițiaților, cât și marginalizarea socială, fie din cauza diferențelor minoritarului față de majoritate (inclusiv în cercul de prieteni), fie din cauza neîndeplinirii normelor sau așteptărilor, așa cum se vede în cazul Velicăi/Maria Hunyadi, sortită altcuiva decât celui iubit, Banfi, în epoca medievală. În acest sens sociologic, „oamenii care ies din cerc («cercul care se formează [...] în primele șapte ani de-acasă»²³) sunt considerați niște aventurieri. Dacă au un eșec, sunt catalogați niște ratați, iar dacă au succes”²⁴ sunt învingători, vedete. Metaforic, expresia include și semnificația contextuală de captivitate creatoare, inclusiv a autorului care se învârtte în propriul cerc interior în timpul actului scriptural²⁵, dar și „roirea”, din Ordinul Dragonului, pentru a crea alte cercuri noi²⁶, cu altă dinamică internă, unde părăsirea cercului inițial devine metafora renașterii prin multiplicare.

Renașterea prin multiplicare și autoreflexivitate nu vizează doar destinul personajelor sau actul scrierii, ci reconfigurează însăși filosofia timpului din roman. La nivel conceptual, structura romanului *În afara cercului* refuză liniaritatea istoriografică clasică în favoarea unei perspective dislocate, exterioare axei cronologice. Walter Übelhart recurge la punți intertextuale pentru a chestiona versiunile oficiale, încremenite, ale istoriei seculare. Prin intermediul personajului János, scriitorul își decodifică propria arhitectură narativă și avertizează cititorii că participă lectorial la „un sfârșit care este, de fapt, un început”²⁷. Volumul se repliază astfel asupra lui însuși, funcționând ca un uroboros structural în care destrămarea devine geneză. Relația dintre planul realității imediate și cel al proiecției istorice este guvernată axiomatice de principiul hermeneutic de sorginte ezoterică: „ce este sus este și jos”²⁸.

Corespondența hermeneutică între planuri și circularitatea timpului își găsesc, prin criptomnezie, o prelungire organică în straturile psihice profunde. Trecutul refutat sau uitat nu piere, ci reclamă o permanentă reactualizare. Din acest motiv, memoria subconștientului se deșteaptă de-a lungul unor „trasee inițiatice”²⁹, simultan livrești, fizice și virtuale. Motorul de căutare Google apare aici ca un exemplu perfect pentru împletirea irevocabilă a civilizației istorice cu civilizația digitală, fenomen analizat de Alessandro Baricco în volumul *Jocul civilizației digitale* (2017). În acest labirint al recuperării, reperele vizuale au rolul unor catalizatori memoriali ficși: Ochiul albastru din email, Lacul albastru de pe Dealul Minei din Baia Sprie și Crăpătura zorilor³⁰.

Memoria ascunsă în pliurile subconștientului și în geografia locală deschide calea către marea structură arhetipală a macrocosmosului. Simbolistica sacră și universală a cercului este cheia de dezlegare a romanului. În Scriptură (Isaia 40:22), se amintește dimensiunea cosmică a acestei figuri, într-o paradigmă ce reverberează în numeroase alte locuri paralele (Iov 9:8, Psalmul 104:2, Isaia 42:5, Isaia 44:24, Isaia 51:13, Ieremia 10:12): „El șade deasupra cercului pământului și locuitorii lui sunt ca niște lăcuste înaintea Lui; El întinde cerurile ca o maramă subțire și le lățește ca un cort, ca să locuiască în el.”

In narațiune, „cercul enigmatic”³¹ este descris sub forma unui cilindru împărțit asimetric, care trimite cu gândul la un pendul al lui Foucault. Situat deasupra cercului³², cilindrul devine simbolul firului de plumb esențial pentru tema centrală a cărții: oprirea timpului. Năzuința spre suspendarea curgerii cronologice își găsește expresia mitologică supremă în imaginea uroborosului. Reprezentarea cercului prin intermediul șarpelui sau al dragonului care își înghite coada³³ – simbol al eternității și al ciclului natural de regenerare, cu origini antice egiptene, ca simbol osirian al reînnoirii perpetue a naturii și al palingenezei Soarelui – materializează infinitul într-o formă finită, lipsită de început și de sfârșit, întruchipată de o ființă vie. Astfel, entitatea umană sau Ordinul Dragonului, prin identificarea și legitimarea drept uroboros, accede la o condiție spiritualizată, unde metamorfoza-

²³ *Ibidem*, p. 397.

²⁴ *Ibidem*, p. 396.

²⁵ *Ibidem*, p. 358, 360.

²⁶ *Ibidem*, p. 365-366.

²⁷ *Ibidem*, p. 405.

²⁸ *Ibidem*, p. 361.

²⁹ *Ibidem*, p. 283.

³⁰ *Ibidem*, p. 370-371.

³¹ *Ibidem*, p. 22.

³² *Ibidem*, p. 20.

³³ *Ibidem*, p. 86-87.

rea interioară este proiectată direct de mișcările și zvârcolirile ipostazei reptiliene. Tentativa eternă de a evada dincolo de limitele impuse definește, în esență, situația în afara cercului.

Prin structurarea mitologică a evadării și a recuperării memoriei seculare, *În afara cercului* de Walter Übelhart reprezintă o con-

tribuție însemnată la literatura de inspirație istorică. Explorarea unei tematici complexe, dezvoltarea personajelor și utilizarea unei tehnici narative complexe dezvăluie ingeniozitatea scriitorului de a îmbina realitatea istorică cu ficțiunea într-un mod captivant.

„Ne-au învățat să învățăm...” – Autoportret de grup cu zămislire de lume

de Elena JEBELEAN

La 250 de ani de la nașterea lui Dimitrie Țichindeal, întemeietorul Preparandiei arădene, dar și la apropierea celor 50 de ani de la absolvirea acestei instituții, șase dascăli din promoția 1976, foști colegi de liceu, țin sfat despre vremuri trecute și despre vremuri viitoare. Adunați la început de iulie 2024, ei rememorează, în cinci zile, cinci ani de școală ce reverberează asupra întregii lor vieți. Împletind mărturisiri cu informații istorice desprinse din lucrări de specialitate, cei cinci, unii la rândul lor „dascăli de dascăli”, aduc spre înțelegerea noastră parcursuri existențiale care demonstrează că, sprijinind și condiționând evoluția profesională, construirea de sine nu are sfârșit. La vreme potrivită, între 15 și 20 de ani, catalizată de relații interumane esențiale și bazată pe efortul de a deveni, această construcție deschide trasee de viață neobișnuite. Volumul *Învățătorii: autoportretul unei generații*, coordonat de Lavinia Betea, publicat în 2025 la Editura Corint, în colecția *Istorie autori români*, amplifică sensul educației, asemeni unei oglinzi vii.

Lavinia Betea, Ana Benghia, Benedict Benghia, Cornel Ienășescu, Georgeta Pascu și Dimitrie Radu – cei șase autori-interpreți ai acestei cărți sunt ordonați alfabetic pe copertă, amintind de catalogul ce i-a reunit vreme de cinci ani, în liceu. Lavinia Betea, cea care-o și coordonează, sintetizează limpede procesul de construcție al cărții: „Ce facem noi aici... decopertăm o memorie transactivă. Cu cele știute unii despre alții – fapte comune; și nișele ei – trăiri și întâmplări ale vreunui din acest grup, mărturisite acum”¹. Această carte-interviu, *Învățătorii: autoportretul unei generații*, este o carte despre oameni, timpuri și locuri, despre prefaceri interioare și lumi în permanentă schimbare. Ei sunt învățători ca formație intelectuală și emoțională, oameni care educă în orice profesii ar practica de-a lungul vieții, oameni dinamici și deschiși spre întrețesere de relații – prietenii și familii, colegi

și mentori, comunitate și posteritate. Fiecare intervenție insistă pe faptul că sunt cum sunt, că sunt ce sunt pentru că au avut de la cine-nvăța. Exact ca în discuțiile din adolescență, vocile lor se completează, uneori în acord, alteori polemic, dezvoltând cele unsprezece teme de discuție în unsprezece capitole, spre a construi lumi. Talentul lor oratoric și capacitatea de a capta prin discurs fac din volum scena unui teatru, într-atât e de viu tot ce evocă, de la frigul din internat la solarele vizite reciproce din vacanțe. Reprezentativitatea scenică e așa de convingătoare, încât percepi ca antracte pauzele de istorie pură, când parcurgi informații despre Preparandia arădeană și oamenii ei, informații selectate dintr-o bibliografie atent consultată. Înființată în 1812, școala în care au studiat a beneficiat de-a lungul vremii de lucrări care-i oglindesc evoluția (T. Botiș, Vasile Popeangă, Anton

¹ Lavinia Betea (coord.), *Învățătorii: autoportretul unei generații*, București, Corint, 2025, p. 173.

Ilica). Aplecați către cercetare, autorii împletesc poveștile de viață cu marea istorie, căci, dacă studiile i-au adus împreună în această prestigioasă instituție de învățământ care este Liceul Pedagogic din Arad, cea mai veche dintre școlile românești ce pregăteau dascăli pentru a-i învăța pe copii carte în limba maternă, ulterior i-a ținut împreună prietenia și o anume solidaritate de breaslă ce nu e deloc vorbă goală. Spre a înțelege că încă de la început spiritul absolvenților școlii se hrănea din generozitate, se cuvine să insistăm pe faptul că: „A existat dintru început o legătură deosebită între generații. Primii absolvenți preparandiști din mai 1813 au hotărât să depună o cotă parte din salariul lor (zeciuiala) pentru continuitatea (dacă nu prosperitatea) școlii unde învățaseră.”²

Acest volum vertical ca un semn de exclamare e publicat într-un timp straniu, ce pulverizează valori și fărâmițează certitudini, timp în care prea mulți oameni trecuți inutil prin școală neagă aportul dascălilor la formarea lor, incapabili să-și construiască o măsură pentru a cântări omenescul ce nu poate fi prins în statistici, orbiți de mitul eficientizării și de obsesia rentabilității, fără a încerca măcar să bănuiască ce presupune o profesie pe care n-ar practica-o niciodată, într-atât o disprețuiesc. Un timp în care lumea închistată în clișee e știutoare aprioric că școala nu ne-ar fi pregătit pentru viață, rămânând obtuză în fața adevărului evident că școala e chiar viață, cu toate dimensiunile și complicațiile ei. Un semn de exclamare onest și limpede, admirativ pentru cei care pot înțelege frumusețea greutăților inerente pe care acești învățători reușesc cu ingeniozitate și sacrificii să le depășească.

Semnul de exclamare atenționează asupra deschiderii spre infinit, asemeni columnei brâncușiene din fotografia de pe copertă – o excursie a liceenilor, călăuziți de profesorii lor spre alte călăuze, mai înalte. E adevărat, Sisif împinge pe povârnișul muntelui, mereu și mereu, bolovanul care se va rostogoli mai apoi în vale, ca el s-o tot ia de la capăt. Dar, pentru câteva momente, acolo, în vârf, el simte de fiecare dată că ale lui sunt, întregi, cerul și pământul, iar acea conștientizare a nesfârșirii nu se agață în trudă, ci se eliberează în bucurie. Și, așa cum nu intrăm de două ori în apa aceluiași râu, nu privim de două ori același cer, același pământ. Câte speranțe se pot citi în privirile tinerilor din fotografie, câtă poftă de viață în zâmbete și gesturi! Ele-au rămas neîntinate

în glumele de peste ani, în prietenii ce i-au legat jumătate de secol. Autorii acestor interviuri plurale au dus la capăt generații după generații, și-au continuat studiile, și-au întemeiat familii, și-au crescut copiii, acum – nepoții. Au cunoscut lipsa de libertate anterioară lui decembrie '89 și fata morgana a libertății ulterioare. În ambele lumi au simțit că adevărata libertate începe cu asumarea responsabilității și se afirmă prin creativitate și efort – au avut peste 40 de ani de muncă la dispoziție spre a verifica justetea căilor alese.

Sfășiind vâlul nostalgic-subsidiar al amintirilor livrești – *Domnul Trandafir* al lui Mihail Sadoveanu și *Dăscălița* lui Octavian Goga –, titlul volumului afirmă o identitate mai mult decât profesională – aduce a strigăt de luptă, are o tonalitate decisă, categorică. Este vorba de oameni angajați cu toată ființa în ceea ce fac – într-atât angajați încât profesia le-a devenit, treptat, prima, nu a doua natură. Oameni care învață permanent, spre a putea, la rândul lor, să-i învețe pe alții, oameni devotați comunităților în care activează, oameni credincioși în primul rând lor înșiși. Ca într-un ecou apoi, titlul e secondat de subtitlu. Pluralul substantivului articulat hotărât îi indică în primul rând pe ei, aceia din respectiva generație. Căci autoportretul acesta, fiind al unei generații, include numeroase chipuri, nu toate vizibile, unele-abia întrezărite. Nu e vorba aici doar de cei șase autori-povestitori care țin firele timpului, încât simți între degete un tort fără sfârșit, cu ițe conducând spre alte și alte timpuri, spre alte și alte lumi. Ei răsar din gunea veacului eminescian, *c-o-ntreagă lume*, evocând acea perioadă care i-a adunat laolaltă și urcând pe firul poveștii până în prezent, luminându-l dinlăuntru, fiindcă, parțial, chiar ei l-au construit.

Veniți la liceul arădean în 1971, într-o vreme când acolo era cea mai mare concurență din județ, elevi ambițioși și inteligenți, toți din mediul rural, majoritatea din județul Arad, rememorează trecutul convinși de bogăția și valoarea lui, cu mai multă obiectivitate decât ne-am aștepta. Suferințe și victorii, bucurii și dezamăgiri, eșecuri analizate introspectiv și reușite cernute prin sita spiritului critic. Veghindu-i atunci și, parcă, și acum, îi adună sub privirile sale zâmbitoare Ioan Ivașcu, profesorul diriginte (limba și literatura română), profesor cu vocație de magistrat, capabil să reveleze în elevii săi adevăruri. Cald și apropiat de ei, mai ales de aceștia, care i-au fost cea din urmă generație, ingenios în a-i

² *Ibidem*, p. 32.

determina să se reorienteze spre calea cea bună când aveau tendința de a rătăci, capabil să le stimuleze încrederea în sine, uimindu-i prin lecțiile pline de farmec, ce împleteau artă și știință, el i-a ghidat și în studiu, și la practica pedagogică, dar și în alegerile de viață de mai apoi (repartizare la post, căsătorii). Toți îl evocă cu drag, iar Ana Benghia îl plasează sub semnul excepționalității: „Domnul Ivașcu, modelul și protectorul nostru. El ne-a făcut să fim așa cum suntem. Pentru că nu a fost numai un profesor de limba română de excepție, a fost și un diriginte de excepție, a fost un psiholog de excepție.”³ Ipostazele relevante evocate ca ilustrări sunt mai mult decât grăitoare. Coeziunea de grup a clasei lui îi este atribuită, iar povestitorii de aici insistă pe discuțiile de la dirigiență, în care erau cultivate responsabilizarea individuală, empatia cu profesorii și părinții, precum și germeii unei terapii de grup cu efecte benefice.

Mulți dintre profesorii de atunci „aveau prestanța aceea naturală pe care o aștepti de la un profesor și reușeau să treacă peste litera cărții și peste hotarele comunicării formale în relațiile cu noi”⁴ afirmă Lavinia Betea. Ajutându-i nu doar în pregătirea școlară, ci sprijinindu-i în pregătirea pentru concursuri și examene și sfătuindu-i în situații emoționale complicate, fiindu-le alături în excursii și la organizarea serbărilor susținute în satele de prin care veneau, uneori despotici, dar de cele mai multe ori omenoși, dascălii adolescenților de altădată sunt portretizați pe tot parcursul cărții, dar mai concentrat în capitolul *Magistri și profesori*. Armonia vocilor din acest grup e orchestrată parcă și acum de Petru Jurița (muzică). Profesorul Gurban a insistat să-i deprindă cu cântatul la vioară, iar Mircea Popa (istorie) i-a familiarizat cu șahul. Ioan Aron (matematică) i-a determinat să fie meticuloși. Maria Socoliuc i-a înspăimântat cu chimia, dar doamna Olaru i-a atras spre cercul de franceză. Mihai Pascu (fizică), cel mai tânăr dintre profesori, își începea adesea orele spunând glume. Deși fusese șef de promoție la terminarea facultății și ar fi putut alege alte licee din Arad în care să predea, a preferat Liceul Pedagogic, în care a lucrat până la pensionare, fiind și director la un moment dat. Melania Popa (matematică și astronomie) le identifica și alina tristețile. Else Toma (latină) avea o reputație de teroristă în slujba corectitudinii. Alături de acești

profesori, remarcabili fiecare în felul său, stau la loc de cinste în memoria celor ce i-au cunoscut domnul Lucaci, bibliotecarul, casiera școlii, doamna Kompas, nană Nuța bucătăreasa, baci Pătru căruțașul, portarul și supraveghetorul de noapte în internatul băieților, Kuznețov, oameni ce i-au familiarizat pe tineri cu dimensiunea practică a vieții, purtându-se cu ei „cu bunul simț al omului fără prea mari pretenții, părintește”⁵.

Sunt evocați și colegi de clasă sau din alți ani de studiu care le-au fost tovarăși în evoluție și le-au servit drept modele, cel mai frecvent numit fiind Vasile Miclăuș. Dar căutarea modelelor începuse cu destul timp înainte de a intra la Liceul Pedagogic din Arad, cu proprii învățători, adesea lucrând cu clase simultane, și cu profesorii din gimnaziile de comună, evocați chiar în primul capitol al cărții, *La 15 ani – prima opțiune de viață*. Căutarea mentorilor și a bunilor colaboratori a continuat și după absolvire, în primele școli unde au predat, căci oportunitățile de învățare nu se încheie niciodată pentru cei care-și descoperă valoarea mereu atenți la deschiderea spre ceilalți.

Mai toate ale vremii sunt evocate, de la orele de studiu și emoțiile de la teze, la creșterea viermilor de mătase și la adunatul de plante medicinale și castane, de sticle și borcane pentru reciclare. Practica agricolă (porumb, struguri, legume), pe de o parte, practica pedagogică, pe de altă parte – proiectele didactice verificate și semnate de învățătorul clasei, de profesorul metodist și de profesorul îndrumător de practică, frecvent refăcute, serioasele analize ale lecțiilor susținute, confecționarea materialelor didactice, strânsa colaborare cu învățătorii de la școala de aplicație a liceului, șansa oferită de săptămânile de practică pedagogică comasată în școli din mediul rural. Mersul la teatru și la concerte avea drept consecință amplificarea capacității de creație în pregătirea de spectacole spre a fi prezentate pe scenele căminelor culturale din sate, în deplasări. Vacanțele cu munca în gospodăriile părinților, lecturi la păscut vitele, filme proiectate sâmbătă seara la căminul cultural din sat, excursii, preparare de prăjituri sofisticate pentru zile de sărbătoare, colindatul dubașilor de Crăciun, croit și cusut haine acasă, sub ochiul priceput al câte unei bunici – toate sunt reamintite în scene pline de viață, presărate cu comentarii tandru-amuzante...

³ *Ibidem*, p. 169.

⁴ *Ibidem*, p. 172.

⁵ *Ibidem*, p. 179.

Despre examene, de la cel de admitere la cel de bacalaureat, despre internatul poreclit „Bastilia”, despre curriculumul școlar, evaluări și povești de dragoste (continue, periodice, finale), despre repartiție și „apostolat”, reforme instituționale la noi și în lume și despre câte altele vorbesc cei șase prieteni până când asupra lor pogoară seara celei de-a cincea zile petrecute împreună în pensiunea din Dârlești, comuna Horea, Munții Apuseni! Analizele transformărilor din învățământ

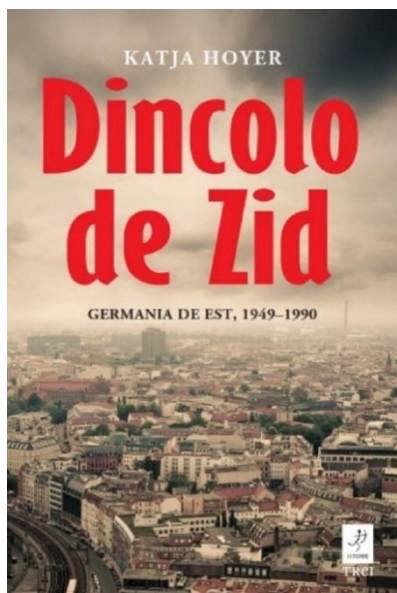
mai degrabă dor decât înseninează. Dar vechiul optimism al dascălului sisific nu lasă loc întristării, chiar dacă la orizont se întrezăresc felurite categorii de despărțiri, căci, după ce atâta amar de vreme autorii au aflat în prietenie adâncimea în spirit, ei înțeleg acum că orice despărțire e menită să lumineze ceea ce prețuim cel mai mult la prietenul absent și că timpul nu e trecător asemeni unui râu, ci adânc asemeni unei mări în care prezentul îmbrățișează trecutul prin rememorare și viitorul prin speranță.

Dincolo de zid

de Leonard-Denis PĂUȘAN-BARNA

Lucrarea „Dincolo de zid. Germania de Est, 1949-1990”, semnată de Katja Hoyer, propune o analiză detaliată a evoluției Republicii Democrate Germane, îmbinând perspectiva istorică cu cea jurnalistică. Autoarea reconstituie contextul formării statului est-german, plasând originile acestuia în dinamica politică și ideologică a perioadei interbelice și postbelice. Prin intermediul unor surse variate, precum arhive, interviuri și memorii, sunt evidențiate experiențele individuale ale cetățenilor, contribuind la conturarea unei imagini complexe asupra societății est-germane. Lucrarea urmărește atât mecanismele de funcționare ale regimului comunist, cât și impactul acestuia asupra vieții cotidiene, ilustrând represiunea politică, rolul instituțiilor și transformările sociale, generate de ideologia socialistă. Prin diversitatea vocilor prezentate și prin accentul pus pe experiența umană, volumul oferă o înțelegere aprofundată a realităților din Germania de Est, adresându-se atât specialiștilor, cât și publicului larg interesat de istoria contemporană.

Katja Hoyer este o cercetătoare în istorie și jurnalism din Marea Britanie, cunoscută pentru abordarea sa bine documentată asupra istoriei germane. Primul studiu al autoarei, intitulat „Sânge și fier”, explorează istoria celui de-al Doilea Reich în perioada 1871-1918, urmărind evoluția acestuia de la formare, până la înfrângerea sa din timpul Primului Război Mondial. Cea de a doua cercetare pe care a publicat-o „Dincolo de zid”¹, a avut un succes considerabil, devenind bestseller în „The Sunday Times”, fiind inclusă în același timp pe lista prestigiosului premiu „Baillie Gifford Prize”. Lucrarea a apărut pentru prima oară în limba engleză, fiind publicată în anul 2024. Ulterior, în 2025, cercetarea lui Hoyer a fost tradusă de către Smaranda Câmpeanu, cunoscută și pentru traducerea altor cărți istorice ca „Perșii. Epoca marilor regi”

semnată de Lloyd Llewellyn-Jones sau „Oamenii istoriei. Personalități și trecut”, redactată de către Margaret Macmillan. Lucrarea „Dincolo de zid” debutează prin consemnarea Zilei Unității Germaniei, moment simbolic ce marchează reunificarea țării în 1990. Este amintit ulterior anul 1989, care a reprezentat momentul căderii Zidului Berlinului. Cu ocazia acestui eveniment în care democrația pare că a învins ideologia comunistă, fostul cancelar al Germaniei de Vest, Willy Brandt, a rostit celebra afirmație: „Acum, ceea ce este menit să fie împreună va crește împreună”. Această idee reflectă percepția cetățenilor ger-

mani asupra divizării țării între est și vest, considerată mult timp o realitate inevitabilă a Războiului Rece. Această separare era văzută ca o anomalie istorică, rezultată în urma celui de Al Doilea Război Mondial

¹ Katja Hoyer, *Dincolo de zid. Germania de Est, 1949-1990*, București, Editura Trei, 2025.

și, într-o anumită măsură, ca o consecință a rolului jucat de Germania în acel conflict. În acest context, este amintită figura fostului cancelar Angela Merkel, care a trăit în Germania de Est, fiind în tinerețe, marginalizată și considerată irelevantă în societatea est-germană. Deși ulterior a dezvăluit numeroase detalii despre experiențele sale, ascensiunea lui Merkel în cercurile de putere nu a fost lipsită de obstacole și ostilitate. Lucrarea plasează originile Republicii Democratice Germane dincolo de momentul oficial al înființării sale, oferind cercetătorului contextul istoric necesar pentru a înțelege circumstanțele apariției acestui stat în 1949. Autoarea urmărește evoluțiile politice, sociale și culturale desfășurate pe parcursul celor aproximativ patru decenii de existență ale acestuia. Bazându-se pe o varietate de surse: interviuri, corespondență personală și documente de arhivă, Katja Hoyer reușește să creeze o varietate de interpretări din interiorul RDG-ului. Poveștile de viață ale indivizilor intervievați devin parte integrantă a narațiunii, contribuind la o reprezentare nuanțată a statului care, în același timp, i-a modelat și a fost modelat de cetățenii săi. Printre persoanele incluse în demersul de cercetare se numără figuri politice precum Egon Krenz, dar și reprezentanți ai vieții culturale. Lucrarea pune un accent deosebit pe utilizarea surselor istorice și jurnalistice, oferind cititorului o perspectivă mai detaliată a „celeilalte Germanii”, cea situată dincolo de zid, adesea percepută prin filtre ideologice simplificatoare.

Primul capitol al lucrării se concentrează asupra destinului lui Erwin Jöris, un comunist german care a emigrat în Uniunea Sovietică în anii 1930. Contextul social și politic din Germania, marcat de sărăcie, violență și ascensiunea regimului nazist, l-a determinat să caute refugiu într-un stat pe care mulți comuniști îl considerau un model ideologic. Dorința de a scăpa de persecuțiile susținătorilor lui Adolf Hitler l-a condus însă spre o experiență paradoxală. În Uniunea Sovietică, statutul său de cetățean german a devenit un motiv de suspiciune, iar acesta a fost arestat și trimis într-un lagăr de concentrare. Un destin similar este prezentat în subcapitolul următor, dedicat scriitoarei comuniste Susanne Leonhard. Aceasta a emigrat în Uniunea Sovietică împreună cu fiul său, Vladimir Leonhard, stabilindu-se la Moscova. Cu toate acestea, speranța unei vieți sigure, într-un stat comunist s-a transformat într-o experiență traumatică. Susanne Leonhard a fost arestată și deportată în Vorkuta, unul dintre cele mai dure lagăre de

muncă forțată, situat la aproximativ 2000 de kilometri nord-est de Moscova. Aceste exemple permit o înțelegere mai clară a realităților din Germania antebelică, insistând asupra situației cetățenilor ei. Numeroși comuniști germani au încercat să fugă de persecuțiile naziste, în special după arestările din Berlin din 1933, considerând Uniunea Sovietică un simbol al speranței și al protecției politice. În realitate, mulți dintre ei au devenit victime ale represiunii staliniste. Subcapitolul următor abordează tema legată de „operațiuni germane” inițiate de Iosif Stalin, evidențiind climatul de suspiciune și paranoia care domina Uniunea Sovietică în acea perioadă. Autoarea subliniază modul în care teama liderului sovietic față de o posibilă infiltrare a agenților lui Adolf Hitler a dus la transformarea instituțiilor birocratice în instrumente ale represiunii. În acest context, numeroși cetățeni germani, inclusiv comuniști refugiați, au devenit victime ale arestărilor în masă. În ansamblu, primul capitol oferă o imagine amplă asupra sistemelor represive, atât din spațiul sovietic, cât și din cel nazist, analizând funcționarea lagărelor și a închisorilor, precum Lubianka. Totodată, este evidențiat fenomenul migrației germanilor către Uniunea Sovietică, determinat de persecuțiile naziste, dar și consecințele dramatice ale acestei alegeri.

In următoarea parte a cărții, narațiunea revine frecvent asupra destinului lui Erwin Jöris. Acesta a supraviețuit detenției din Uniunea Sovietică și, ulterior, a fost repatriat în Germania, evitând atât execuția în timpul regimului nazist, cât și epurările staliniste. În contrast, este prezentată povestea lui Willi Budich, un comunist din „vechea gardă”, care a fost închis în lagărul de concentrare „Columbia” din Berlin, iar ulterior transferat la Moscova. În 1938, acesta a fost judecat și executat, fiind acuzat pe baza unei conspirații fictive inventată de NKVD, cunoscută sub numele de „Wollenberg-Hoelz”, utilizată pentru a justifica represiunea împotriva comuniștilor germani. Lucrarea accentuează și impactul social al epurărilor: numeroși copii germani au rămas orfani în urma deportărilor și au fost trimiși în orfelinate, în timp ce profesorii germani au fost arestați. Școala este prezentată ca un spațiu care izola elevii de realitățile dure ale societății sovietice. În acest sens, sunt valorificate și memoriile lui Vladimir Leonhard. Hoyer abordează și confruntările ideologice și propagandistice dintre Walter Ulbricht și Joseph Goebbels. Ulbricht este prezentat ca o figură controversată, dispusă să-și denunțe camarazii pentru a câștiga încrederea regimului stalinist, implicându-se totodată în organizarea și difuza-

rea propagandei în limba germană prin intermediul Radio Moscova. În subcapitolul dedicat supraviețuitorilor, accentul revine asupra lui Erwin Jöris, evidențiat în opoziție cu Ulbricht. Spre deosebire de acesta din urmă, Jöris este prezentat ca o figură integră, care nu a cedat nici în fața regimului nazist, nici în fața celui stalinist. Totuși, experiențele sale nu se încheie odată cu revenirea în Germania. El este arestat din nou de autoritățile sovietice și închis într-o unitate a NKVD din Berlin, după ce a încercat să dezvăluie realitățile represiei din Moscova. Un aspect critic ce poate fi remarcat în acest capitol este ritmul alert al narațiunii. Trecerea rapidă de la un personaj la altul, de exemplu, de la Jöris la Ulbricht, poate crea dificultăți de urmărire pentru cititor și riscă să diminueze coerența expunerii. Capitolul intitulat „Ridicată din ruine” prezintă experiența lui Dorothea Günther la final de război, ilustrând în același timp traumele suferite de populația civilă în contextul ocupației sovietice de după 1945. Relatarea surprinde eforturile lui Günther, de a se ascunde și de a supraviețui într-un oraș devastat, evidențind dificultățile majore cu care s-au confruntat femeile germane în perioada postbelică. Același personaj este reluat și în subcapitolul „Grupul operativ al lui Stalin”, consolidând rolul său narativ în ilustrarea impactului ocupației sovietice. Începând cu anul 1973 este introdus un nou personaj, Uwe Schmieder, un adolescent din orașul Zeitz. Prin perspectiva sa, autoarea explorează viața cotidiană a tineretului din Germania de Est, inclusiv participarea la evenimente precum „Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților”, dar și relația tensionată dintre stat și instituțiile religioase, considerate incompatibile cu ideologia comunistă.

Un moment esențial prezentat în lucrare este ridicarea Zidului Berlinului, la 13 august 1961, care a devenit un simbol al divizării Europei în timpul Războiului Rece. Sunt descrise încercările repetate ale est-berlinezilor de a trece în Germania de Vest, ilustrând tensiunile sociale și politice ale epocii. Capitolul al treilea analizează procesul de formare al Republicii Democrate Germane în anul 1949, oferind și o comparație cu Republica Federală

Germania. Autoarea subliniază dezechilibrul demografic și economic dintre cele două state: în timp ce Germania de Vest dispunea de centre industriale dezvoltate, Germania de Est avea un profil predominant agrar. Constituirea RDG-ului la 7 octombrie 1949 este prezentată inițial ca un sistem federal, în acord cu deciziile luate la Conferința de la Ialta și Conferința de la Potsdam. Cu toate acestea, regimul socialist a abandonat rapid federalismul, reorganizând teritoriul în unități administrative centralizate. Sistemul politic al RDG-ului este analizat în detaliu, fiind evidențiat caracterul său aparent multipartit, cu partide precum LDPD (liberali-democrați), CDU (creștini-democrați), DBD (Partidul Țărănist democrat) sau NDPD (Partidul Național Democrat). În realitate, însă, puterea era concentrată în mâinile partidului unic, iar funcțiile statului aveau adesea un rol formal. O poziție centrală în mecanismul represiv al statului era deținută de Erich Mielke, care a transformat Ministerul Securității Statului într-o instituție extinsă și omniprezentă. Sub conducerea sa, aparatul de supraveghere a cunoscut o expansiune rapidă, ajungând la zeci de mii de angajați încă din anii '60.

Pe lângă informațiile inedite și interviurile prezentate, cercetarea conține și ilustrații care urmăresc viața cotidiană din Germania de Est. Printre elementele vizuale se numără fotografiile din timpul reconstrucției Berlinului, a dezvoltării industriale sau diferite manifestări publice, precum celebrarea Zilei Muncii. Finalul lucrării este dedicat evenimentelor din 1989, culminând cu căderea Zidului Berlinului la 9 noiembrie. Sunt prezentate protestele masive din Leipzig și Berlin, unde sute de mii de cetățeni au cerut reforme democratice, libertate de exprimare și dreptul de a călători. În acest context, este menționat și Roland Schneider, martor al acestor evenimente în calitate de polițist de circulație. Decizia autorităților de a permite libera circulație a cetățenilor est-germani înspre vest, a marcat sfârșitul regimului comunist în RDG.

Cecitatea și războiul

de Aurelia KINCSES

„Istoria orbilor. România în război 1940–1945” a fost publicată în anul 2025, la Editura Humanitas. Aceasta nu este o carte care prezintă evenimentele istorice în mod clasic, ci este o istorie a societății, a modului în care sunt privite evenimentele ce au loc pe plan intern și extern, dorințele și năzuințele omului și într-o oarecare măsură degradarea morală a lui și orbirea societății în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Autorii cărții sunt Alina Pavelescu și Șerban – Liviu Pavelescu. Alina Pavelescu este arhivistă, istoric, scriitoare și traducătoare. În anul 2009 a obținut un doctorat în științe politice la Institutul de Studii Politice din Paris, cu o teză intitulată *Le Conducător, le Parti et le Peuple. Le discours nationaliste comme discours de légitimation dans la Roumanie de Ceaușescu (1965–1989)*. A debutat în literatură cu romanul *Moștenirea babei Stoltz* (Herg Benet, 2016). În 2019, a publicat la Editura Humanitas romanul *Sindromul Stavroghin*. A editat corespondență și memorialistică inedită aparținând Marthei Bibescu, Annei Kretzulescu-Lahovary și lui Louis Basset, secretarul personal al regilor Carol I și Ferdinand I și a tradus Aude Terray, *Singură împotriva tuturor. Viața prințesei Martha Bibescu*, publicată în anul 2025 la Editura Humanitas. În anul 2024 a publicat *Revoluția din 1989 povestită celor care nu au trăit-o*, adresată în special tinerilor. Șerban-Liviu Pavelescu este cercetător la Institutul de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București. Are un master în științe politice la Institutul de Studii Politice din Paris și un doctorat în istorie la Universitatea din București. A publicat volumul *Stat și Biserică în reconstrucția politică a societăților postcomuniste din Balcani* (Editura Militară, 2013). A editat și îngrijit volumul *Aliatul inamic. Descompunerea armatei ruse și pericolul bolșevizării României. 1917–1918*. În ultimii ani a publicat, în lucrări colective apărute în România și în străinătate, studii referitoare la memorialistica și istoriografia celui de-al Doilea Război Mondial.

După cum și autorii menționează, cartea discutată aici nu e o „poveste cu eroi și anti-eroi, cu tușe limpezi de alb și negru. Este

povestea unei umanități fragile, imperfecte, prinse în vârtejul unei crize sistemice, obligată să își revizuiască dramatic și în grabă reperele, să facă, tot în grabă, alegeri cruciale de care depindea întreaga sa existență viitoare. E, de asemenea, povestea indivizilor care o compun, care încearcă să supraviețuiască și care, în ultimă instanță, aleg, pentru că alegerile, mai ales cele morale, sunt întotdeauna individuale. Orice asemănare cu prezentul nu e deloc întâmplătoare.”¹ În aceste timpuri societatea românească are nevoie de o

aducere sau readucere împreună a tipurile de memorie a evenimentelor traumatizante, astfel autorii adună voci aparent disparate, discursurile aparent paralele, perspectivele aparent contrastante într-o imagine care ne poate ajuta să înțelegem tabloul general. Toate personajele, militari și civili, femei și bărbați, tineri și mai puțin tineri, români și ne-români, bogați și săraci, decidenți sau cetățeni de rând, vedete sau simpli anonimi, au trăit împreună în aceeași Românie. Poveștile însumate ale vieții lor sunt piesele din care se construiește istoria epocii.

Cartea se înscrie într-o direcție istoriografică preocupată de memoria traumelor colective, violența de stat și experiența umană a totalitarismelor europene, alăturându-se unui stil istoriografic, care în România era mai puțin cunoscut și utilizat, dar în exterior lucrările despre degradarea societății, pierderea valorilor umane, violență extremă, memoria colectivă, sunt deja publicate cu ritmicitate. Astfel acest volum poate fi pus alături de cărți precum *Tărâmul morții. Europa între Hitler și Stalin* a lui Timothy Snyder², care surprinde violența sistematică și geografia morții, sau alături de *Arhipieleagul*

¹ Alina Pavelescu, Șerban – Liviu Pavelescu, *Istoria orbilor. România în război 1940 – 1945*, București, Editura Humanitas, 2025.

² Timothy Snyder, *Tărâmul morții. Europa între Hitler și Stalin*, București, Editura Humanitas, 2012.

Gulag al lui Aleksandr Soljenițin³, care descrie din propria experiență universul concentraționar sovietic, dar și alături de autori precum Simon Sebag Montefiore⁴ care surprinde mecanismele puterii totalitare și cultura fricii care a făcut posibilă degradarea societății sovietice.

În istoriografia română poate fi pusă alături de *Memorialul durerii*⁵, care a adus în atenție degradarea umană, trauma colectivă de la instaurarea regimului comunist. Din această perspectivă lucrarea poate fi interpretată și ca o introducere pentru ceea ce societatea românească a experimentat în anii de după cel de-al Doilea Război Mondial. Orbirea din anii 1940–1945 a avut ca efect și trauma socială ulterioară.

Volumul a dispus de o puternică mediatizare, atât prin prezentări organizate în mai multe orașe din țară⁶, dar și prin articole publicate în ziare și reviste,⁷ apariții ale autorilor în emisiuni TV și recenzii publicate în cronici culturale⁸. Poate că pentru mulți cititori această carte nu reprezintă o carte de istorie, ci este beletristică, dar cred că trebuie citită cu atenție, înțelegând că istoria nu se rezumă doar la teatre de luptă, reforme, relații internaționale, etc. Istoria este un sistem ce reunește atât date, fapte, statistici, politici, dar și imaginea societății, modul în care individul gândește și reacționează, metamorfoza societății din punct de vedere intelectual și uman. Toate acestea se assemblează ca niște piese de puzzle și creează o imagine a perioadei.

Volumul este structurat în șapte capitole, fiecare capitol prezentând climatul intern, raportat la evenimentele de pe plan internațional din perioada 1939–1945 și având un titlu reprezentativ și sugestiv pentru evenimentele prezentate. La rândul său, fiecare capitol este împărțit în mai multe subcapitole, fiind inserate imagini reprezentative și cu un puternic impact emoțional. Astfel, după un cuvânt înainte în care autorii explică motivul care a stat la baza publicării acestui volum, dar și modul în care s-a ajuns la scrierea și publicarea acestei cărți, își face apariția primul capitol, care ține loc și de introducere - **1939. „ALEA JACTA ESTE”. Introducere**. După cum se poate înțelege și din titlu, introducerea dezbate

evenimentele anului 1939: lipsa de fermitate a statelor puternice, în special cele europene, în raport cu Germania nazistă și Rusia stalinistă, instabilitatea politică din România, lipsa unei coerențe în ceea ce privește poziționarea României sau incapacitatea de a găsi un sprijin real în marile puteri, invadarea Poloniei, primirea refugiaților și conștientizarea că ceea ce urmează nu ne poate ocoli. Primirea refugiaților poloni a reprezentat un adevărat „dans pe sârmă” deoarece nici Germania și nici Rusia nu priveau cu ochi buni acest ajutor, punând sub semnul întrebării neutralitatea României. Atât uciderea prim-ministrului Armand Călinescu și executarea ucigașilor săi, cât și știrile referitoare la o posibilă invadare a Basarabiei de către armata sovietică au destabilizat și mai mult situația din țară. La finalul anului 1939, România se privește în oglindă, observând și conștientizând pentru prima dată efectele unor ani întregi de „corupție și slabă guvernare”.⁹

Capitolul al doilea, intitulat **1940. Anul tuturor cutremurelor**, surprinde destrămarea echilibrului politic și social al României într-un context european dominat de război, dictaturi și presiuni teritoriale. Autorii urmăresc atât prăbușirea regimului carlist și ascensiunea Mișcării Legionare, cât și efectele cedărilor teritoriale asupra societății românești. În același timp, capitolul aduce în prim-plan lumea intelectuală și artistică a perioadei, surprinzând reacțiile, temerile și compromisurile unor personalități precum Mircea Eliade, Emil Cioran, Lucian Blaga sau George Călinescu. Sunt analizate, de asemenea, instaurarea regimului național-legionar, radicalizarea discursului antisemit și transformările politice și culturale care au marcat acest an.

Decă la începutul anului 1940 românii încă mai sperau că războiul nu va ajunge și aici, în luna iunie ei sunt loviți de realitatea crudă: Franța capitulează, atmosfera din București „e de pe-acum tot mai verde și tot mai cenușie, culorile cămășilor legionare și ale uniformelor soldaților germani”¹⁰ și România începe să cedeze din teritorii

³ Aleksandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag*, ediție în limba română, București, Editura Humanitas, 2008.

⁴ Simon Sebag Montefiore, *Stalin. Curtea Țarului Roșu*, ed. II, București, Editura Polirom, 2023.

⁵ Lucia Hossu-Longin, *Memorialul durerii*, București, Editura Humanitas, 1996.

⁶ Lansare organizată de Editura Humanitas, prezentarea la Târgurile de Carte din București, Timișoara și Cluj – Napoca,

Constanța, interviuri cu autorii, emisiuni TV (Garantat 100%), postări în mediul online, dezbateri online, etc.

⁷ Istoria orbilor: „Suntem produsul cultural al înaintașilor noștri...”, Libertatea, 14 aprilie 2025, libertatea.ro (accesat la 18 mai 2026).

⁸ Angelo Mitchievici, „Prin cenușa istoriei”, *România literară*, nr. 14/2026.

⁹ Alina Pavelescu, Șerban – Liviu Pavelescu, *op. cit.*, p. 49.

¹⁰ *Ibidem*, p. 108.

în favoarea URSS, Bulgariei și Ungariei. Imaginea ce se creează este aceea „a unei societăți care nu mai știe ce să creadă și în cine să se încreadă – o degringoladă generală în mijlocul căreia singurele sentimente certe sunt furia, indignarea și nevoia de țapi ispășitori”¹¹, aceasta fiind imaginea unei societăți care își pierde reperele și a unui moment în care românii devin refugiați în propria țară. La finalul acestui an marcat de pierderi teritoriale, abdicarea regelui Carol al II-lea și preluarea conducerii de către Ion Antonescu, nimeni nu mai era optimist, toți fiind conștienți de iminența intrării în război.

Capitolul al treilea, 1941. *Ordinele și sufletele*, prezintă începutul regimului antonescian și intrarea României în războiul împotriva Uniunii Sovietice. Autorii reunesc memorii ce creionează imagini diferite în legătură cu: conflictul dintre Ion Antonescu și legionari, rebeliunea legionară și pogromul de la București, dar și participarea României la Operațiunea Barbarossa. Evenimentele militare sunt completate de prezentarea vieții cotidiene, a climatului intelectual și a propagandei de război, fiind evidențiate atât entuziasmul recuperării Basarabiei, cât și violențele îndreptate împotriva populației evreiești, culminând cu pogromul de la Iași și masacrul de la Odessa. Marcant pentru această perioadă este îndemnul lansat prin afișe care îndemnau populație la uciderea evreilor, având mesajul „Români! Cu fiecare jidan ucis ați ucis un comunist. A sosit momentul răzbnării!”

Capitolul al patrulea, 1942. *Umbra Stalingradului*, evidențiază schimbarea treptată a cursului războiului și apariția unei stări generale de nesiguranță în societatea românească. Autorii descriu impactul frontului asupra armatei și populației civile, dificultățile economice, propaganda oficială și amplificarea represiunii împotriva evreilor. În paralel, sunt analizate tensiunile din mediul cultural și intelectual, disputele ideologice și încercările unor oameni politici de a găsi soluții pentru ieșirea României din conflict, pe fondul dezastrului militar de la Stalingrad.

Capitolul al cincilea, 1943. *„Du-i, Doamne, la Ploiești!”*, surprinde degradarea situației interne și externe a României după înfrângerea de la Stalingrad. Sunt prezentate bombardamentele aliate, dificultățile economice, intensificarea negocierilor diplomatice și încercările opoziției de a pregăti desprinderea de Germania nazistă. Totodată,

capitolul urmărește transformările mediului politic și cultural, conflictele dintre diferitele grupări ideologice și accentuarea sentimentului de nesiguranță într-o societate afectată de război și de apropierea frontului.

Capitolul al șaselea, 1944. *„La conspiratorii veseli”*, tratează ultimele luni ale alianței României cu Germania și procesul care conduce la actul de la 23 august 1944. Autorii prezintă evacuările, bombardamentele, degradarea situației militare și intensificarea negocierilor politice purtate atât de opoziție, cât și de reprezentanții regimului antonescian. În același timp, sunt analizate schimbările produse după întoarcerea armelor, intrarea Armatei Roșii în București și începutul transformărilor politice care vor favoriza instaurarea regimului comunist.

Epilogul, sugestiv intitulat *„Și s-au dus ca vântul...”*, urmărește consecințele războiului și procesul rapid de transformare politică a României în primii ani postbelici. Autorii surprind instaurarea treptată a dominației sovietice, eliminarea opoziției democratice, falsificarea alegerilor și abdicarea regelui Mihai, evenimente care marchează sfârșitul unei epoci și începutul regimului comunist în România.

Prin amploarea informației, diversitatea perspectivelor și capacitatea de a surprinde simultan drama colectivă și destinele individuale, volumul se impune ca una dintre cele mai valoroase sinteze dedicate României anilor 1939–1945. Dincolo de evenimentele politice și militare, cartea vorbește despre oameni, despre frică, speranță, compromis și supraviețuire, reconstruind atmosfera unei epoci aflate sub semnul incertitudinii și al destrămării. În final, cititorul nu rămâne doar cu imaginea unei istorii tumultuoase, ci și cu conștiința faptului că memoria trecutului reprezintă una dintre cele mai importante forme de înțelegere a prezentului.

In anii celui de-al Doilea Război Mondial și în lungile decenii de comunism, au existat numeroase victime în România și ar fi nedrept să le uităm. Și mai nedrept față de toate victimele totalitarismelor secolului XX ar fi însă să nu învățăm nimic din istoria care le-a zdrobit viața și că *orbirea* are întotdeauna un preț greu de plătit. Consider că astfel de studii, cărți, trebuie cunoscute, citite pentru a reduce riscul de a fi nevoiți să plătim prețul unei noi *orbiri*.

¹¹ *Ibidem*, p. 116.